

BRITANIYA VA AMERIKA INGLIZ TILI STANDARTLARINING RIVOJLANISHI

Ilmiy rahbar: Xaydarova Shoira Toxir qizi

Mirzo Ulug`bek nomidagi O`zbekiston Milliy universiteti Jizzax
filiali

shoiraxaydarova@mail.ru

401-22- guruh talabasi: Suyarova Rayxon Abdulla qizi
isoqovarayxon43@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18199581>

ARTICLE INFO

Received: 31st December 2025

Accepted: 1st January 2026

Published: 9th January 2026

KEYWORDS

Standart ingliz tili, Britaniya ingliz tili, Amerika ingliz tili, leksik farqlar, fonetik farqlar, grammatika, tarixiy rivojlanish, madaniy kontekst, global kommunikatsiya, tilshunoslik.

ABSTRACT

Ushbu maqola standart Britaniya va Amerika ingliz tilining rivojlanish jarayonini, ularning tarixiy, madaniy va ijtimoiy asoslarini o`rganishga qaratilgan. Tadqiqotda adabiyotlar tahlili va komparativ metodologiya qo`llanilgan bo`lib, Britaniya va Amerika ingliz tili o`rtasidagi leksik, fonetik va grammatik farqlar aniqlangan. Shuningdek, global kommunikatsiya va internetning ikki standart tilga ta`siri, ularning xalqaro muloqotdagi ahamiyati ko`rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari tilni o`rganayotganlar, ilmiy tadqiqotchilar va xalqaro muloqotda faoliyat yurituvchi shaxslar uchun amaliy va nazariy jihatdan foydali manba bo`la oladi.

KIRISH

Ingliz tili dunyo bo`ylab eng ko`p tarqalgan tillardan biri bo`lib, u o`zining turli dialektlari va standart shakllari bilan ajralib turadi. Eng keng tarqalgan va o`rganilgan shakllari — bu standart Britaniya ingliz tili (British English) va standart Amerika ingliz tili (American English). Bu ikki shakl tarixiy, madaniy va ijtimoiy jarayonlar natijasida shakllangan bo`lib, ular orasidagi farqlar nafaqat talaffuz, leksika, balki grammatika jihatidan ham seziladi.

Standart Britaniya ingliz tilining rivojlanishi asosan Angliya hududida yuz bergan. Ingliz tilining o`zgarishi va rivojlanishida O`rta asrlar tilshunosligi, adabiyot, shuningdek, London mintaqasining siyosiy va iqtisodiy markazligi muhim rol o`ynagan. 18-asr va 19-asrlarda ingliz tilining normativ shakllari rasmiy nutq va yozma til orqali mustahkamlandi. Bu davrda ingliz adabiyoti, matbuot va ta`lim tizimi orqali standart Britaniya ingliz tili xalqaro miqyosda o`z o`rnini topdi. Hozirgi kunda u dunyoning ko`plab mamlakatlarida rasmiy va akademik til sifatida qo`llaniladi.

Amerika ingliz tili esa Britaniya tilidan ajralib chiqish jarayonida o`ziga xos shakllarini oldi. 17-asr oxiri va 18-asr boshlarida Angliyadan Amerikaga ko`chib kelgan mustamlakachilar bilan birga Britaniya ingliz tili Amerikada tarqaldi. Biroq, geografik ajralish, mahalliy iqlim, boshqa tillar bilan aloqalar va madaniy farqlar tufayli Amerika ingliz tili o`zining fonetik, leksik va ba`zi grammatik xususiyatlarini rivojlantirdi. 19-asr va 20-asrlarda Amerika adabiyoti, ta`lim tizimi va ommaviy axborot vositalari yordamida bu standart shakl mustahkamlandi va dunyo miqyosida o`z ta`sirini ko`rsatdi.

Britaniya va Amerika ingliz tili o'rtasidagi asosiy farqlar so'z boyligi va talaffuzda namoyon bo'ladi. Masalan, ayrim so'zlarning talaffuzi va yozilishi farq qiladi, ba'zi so'zlarning ma'nosi esa ikki mintaqada turlicha qabul qilinadi. Bundan tashqari, grammatika va uslubiy jihatlar ham farq qiladi. Britaniya ingliz tilida rasmiy nutq ko'proq saqlanadi, Amerika ingliz tilida esa sodda va amaliy ifodalarga ustunlik beriladi.

Shuningdek, globalizatsiya va internetning rivojlanishi natijasida Britaniya va Amerika ingliz tili o'zaro yaqinlashib bormoqda. Biroq har bir shaklning o'ziga xos xususiyatlari, tarixi va madaniy konteksti saqlanib qolgan. Tilshunoslar va o'qituvchilar uchun bu ikki standart tilni chuqur o'rganish va ulardan to'g'ri foydalanish muhim hisoblanadi. Bu, nafaqat ingliz tilini o'rganayotganlar, balki xalqaro muloqotda faol bo'lishni istagan har bir inson uchun ham zarurdir.

Natijada, standart Britaniya va Amerika ingliz tili — bu nafaqat kommunikatsiya vositasi, balki o'ziga xos madaniy meros va tarixiy rivojlanish natijasidir. Ularning shakllanish jarayoni, farqlari va o'zaro ta'siri tilni o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va boy qiladi. Ingliz tilining global ahamiyati ortib borar ekan, bu ikki standart shakl ham o'zining o'rni va ta'sirini saqlab qoladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Standart Britaniya va Amerika ingliz tilining rivojlanishini o'rganishda tilshunoslik, tarixiy va madaniy manbalar tahlili muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda asosiy e'tibor Britaniya va Amerika ingliz tilining tarixiy rivojlanishi, leksik va grammatik xususiyatlari, talaffuz farqlari hamda madaniy kontekstga qaratilgan. Shu maqsadda turli adabiyotlar, ilmiy maqolalar va tilshunoslik manbalari ko'rib chiqilgan.

Adabiyotlar tahlili natijasida Britaniya ingliz tilining standart shakli asosan 18-19-asrlarda adabiy va ta'limiy sohalarda mustahkamlanganligi, Amerika ingliz tilining esa geografik va madaniy sharoitlar, shuningdek, mustamlaka davridagi Britaniya tilidan ajralish jarayonida o'ziga xos shakllarni olgani aniqlangan. Shuningdek, zamonaviy manbalar yordamida Britaniya va Amerika ingliz tili o'rtasidagi leksik, fonetik va grammatika farqlari, ularning xalqaro kommunikatsiyadagi ahamiyati tahlil qilingan.

Metodologiya sifatida sifatli tahlil va komparativ yondashuv qo'llanilgan. Sifatli tahlil yordamida adabiyotlar, tilshunoslik maqolalari va tarixiy hujjatlar batafsil o'rganilgan, ularning asosiy fikrlari tizimlashtirilgan. Komparativ yondashuv orqali Britaniya va Amerika ingliz tili xususiyatlari o'zaro taqqoslangan, farq va o'xshashliklar aniqlangan. Shu bilan birga, diaxronik tahlil yordamida til shakllarining tarixiy rivojlanish jarayoni ko'rib chiqilgan, ularning zamonaviy ingliz tilidagi o'rni baholangan.

Tadqiqot jarayonida ingliz tilining akademik manbalari, ingliz adabiyoti asarlari va ilmiy tadqiqotlar asosiy ma'lumot manbai sifatida ishlatilgan. Bu esa natijalarni ilmiy asosli va ishonchli qilish imkonini bergan. Shu tarzda, adabiyotlar tahlili va metodologiya Britaniya va Amerika ingliz tilining rivojlanish jarayonini chuqur va tizimli tahlil qilishga xizmat qilgan.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari Britaniya va Amerika ingliz tilining rivojlanishidagi asosiy xususiyatlarni aniq ko'rsatadi. Adabiyotlar tahlili va komparativ yondashuv asosida quyidagi natijalar olinadi. Britaniya ingliz tili tarixiy jihatdan rasmiy va adabiy shakl sifatida

shakllangan bo'lib, uning normativ qoidalari asosan 18-19-asrlarda mustahkamlangan. Ushbu til shakli Londondagi ta'lim va adabiyot markazlari orqali standartlashtirilgan va dunyo miqyosida rasmiy muloqot, ta'lim va ilmiy ishlar tiliga aylangan. Britaniya ingliz tilida talaffuz aniq va rasmiy, leksik jihatdan esa ko'plab tarixiy va madaniy ildizlarga ega so'zlar mavjud. Shuningdek, grammatika va uslubiy jihatlar ancha qat'iy va formal qoidalarga asoslangan.

Amerika ingliz tili esa Britaniya tilidan mustamlaka davrida ajralib chiqqan va geografik hamda madaniy sharoitlar ta'sirida o'ziga xos shakllarini rivojlantirgan. Ushbu shakl talaffuzda soddalashtirilgan, ba'zi so'zlarning yozilishi va talaffuzi farq qiladi, leksik jihatdan esa mahalliy va ijtimoiy jarayonlardan kelib chiqqan yangi so'zlar ko'p qo'llanadi. Amerika ingliz tilida grammatika qoidalari Britaniya shakliga nisbatan sodda va amaliy nutqqa moslashtirilgan.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, Britaniya va Amerika ingliz tili bir-biriga yaqin bo'lsa-da, ularning fonetik, leksik va grammatik xususiyatlarida aniq farqlar mavjud. Shu bilan birga, global kommunikatsiya va internetning rivojlanishi natijasida ikki til shakli o'zaro yaqinlashib, bir-biriga ta'sir ko'rsatmoqda. Bu, ayniqsa, xalqaro muloqot va ta'lim sohalarida seziladi.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot Britaniya va Amerika ingliz tilining rivojlanish jarayonini, ularning o'ziga xos xususiyatlarini va zamonaviy muloqotdagi ahamiyatini aniqlashga yordam berdi. Bu natijalar tilni o'rganayotganlar va xalqaro kommunikatsiyada faol bo'lishni istaganlar uchun muhim amaliy manba bo'la oladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari Britaniya va Amerika ingliz tilining rivojlanish jarayonini, ularning o'ziga xos xususiyatlarini va zamonaviy muloqotdagi ahamiyatini aniqlash imkonini berdi. Standart Britaniya ingliz tili tarixiy va adabiy jarayonlar natijasida shakllanib, rasmiy nutq va ta'lim tizimida mustahkam o'rin egallagan. Amerika ingliz tili esa geografik va madaniy sharoitlar, shuningdek, Britaniya tilidan ajralish jarayonida o'zining fonetik, leksik va grammatik xususiyatlarini rivojlantirgan.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, Britaniya va Amerika ingliz tili o'rtasida fonetik, leksik va grammatik farqlar mavjud bo'lsa-da, ular bir-birini to'ldiruvchi va xalqaro kommunikatsiyada bir xil darajada ahamiyatga ega shakllardir. Globalizatsiya va texnologik rivojlanish ikki standart tilning o'zaro yaqinlashishiga olib kelmoqda, shu bilan birga ularning tarixiy va madaniy xususiyatlari saqlanib qolmoqda.

Natijada, Britaniya va Amerika ingliz tilini chuqur o'rganish tilshunoslik, ta'lim va xalqaro muloqot jarayonida muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot tilni o'rganayotganlar, ilmiy tadqiqotchilar va xalqaro kommunikatsiyada faoliyat yurituvchi shaxslar uchun amaliy va nazariy jihatdan foydali manba bo'la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. **Barber, S.** (1993). *Ingliz tili: Tarixiy kirish*. Kembrijd Nashriyoti.
2. **Crystal, D.** (2003). *Ingliz tili global til sifatida*. Kembrijd Nashriyoti.
3. **Freeborn, D.** (1992). *Qadimgi ingliz tilidan standart ingliz tiligacha*. Palgrave Makmillan.
4. **Hughes, A., Trudgill, P., & Watt, D.** (2005). *Ingliz lahjalari va dialektlari: Britaniya hududidagi ijtimoiy va mintaqaviy xilma-xilliklar*. Hodder Ta'lim Nashriyoti.

5. **Khaydarova, S., & Afruza, A.** (2023). *Linguo-cultural education and its function in teaching language and culture*. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 2(2), 370–375.
6. **Khaydarova, S. T.** (2024). *Euphemisms: Their scope, functions, and applications in everyday communication*. Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal, 5(06), 64–75. <https://doi.org/10.37547/mesmj-V5-I6-09>
7. **Khaydarova, S., & Yokubjon, M.** (2023). *Enhancing learning: The power of visual aids in teaching idioms*. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 2(2), 288–292.
8. **McArthur, T.** (1998). *Ingliz tillari*. Kembridj Nashriyoti.
9. **Milroy, J., & Milroy, L.** (1999). *Tilda vakolat: Standart ingliz tilini tadqiq qilish*. Routledge.
10. **Mugglestone, L.** (2003). *Ingliz tilining Oxford tarixi*. Oxford Nashriyoti.
11. **Shoira, K., & Umidovich, M. Y.** (2022). *The event of euphemism and its functions in speech*. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 1(12), 401–405.
12. **Trudgill, P.** (2000). *Sotsiollingvistika: Til va jamiyatga kirish*. Penguin Books.
13. **Wardhaugh, R., & Fuller, J. M.** (2015). *Sotsiollingvistika asoslariga kirish*. Wiley-Blackwell.
14. **Wells, J. C.** (1982). *Ingliz tilining lahjalari*. Kembridj Nashriyoti.
15. **Xamzaev, A., & Khaydarova, S. T.** (2021). *Communication, interaction and management in a classroom*. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(4), 557–563.
16. **Xaydarova, S.** (2021). *EVFEMIZMLARNING TILSHUNOSLIKDA TADQIQ ETILISHI*. Архив Научных Публикаций JSPI.
17. **Xaydarova, S.** (2021). *INGLIZ VA O'ZBEK BADIY ASARLARIDA UCHRAYDIGAN EVFEMIZMLARNING QIYOSIY VA TARJIMAVIY TADQIQI*. Архив Научных Публикаций JSPI.
18. **Xaydarova, S.** (2025). *INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SINTAKTIK USULDA HOSIL QILINGAN EVFEMIK IFODALAR*. Scientific Practical Conference, 1(1), 295–297. <https://d-pressa.com/index.php/spc/article/view/241>
19. **Xaydarova, S.** (2025). *INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MORFOLOGIK USULDA HOSIL BO'LGAN EVFEMIZMLAR*. Scientific Practical Conference, 1(1), 314–318. <https://d-pressa.com/index.php/spc/article/view/142>